
ПРОГЛАД

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 2, 2018 (год. XXVII), ISSN 0861-7902

ФОРУМИ

БОТЕВ И БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА BOTEV AND BULGARIAN LITERATURE

A Round Table discussion entitled “Botev and Bulgarian Literature” (Veliko Tarnovo, 12 October 2018), dedicated to the 170th anniversary of the birth of the renowned Bulgarian revolutionary and poet, was organized by the Department of Bulgarian Literature and the Faculty of Modern Languages Library at St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo. Papers and presentations were delivered by literary scholars from The University of Veliko Turnovo, The New Bulgarian University, St. Kliment Ohridski University of Sofia, Paisii Hilendarski University of Plovdiv, The Bulgarian Academy of Sciences and by high school teachers in Bulgaria. The discussions were centered on issues related to the historical and cultural heritage of the Bulgarian people, Botev’s vision of Europe and his esthetic views. Special attention was given to Botev’s historical reception as a national poet and a political figure.

Keywords: *cultural heritage, Botev, 170th anniversary, Round Table discussion, University of Veliko Tarnovo*

Кръгла маса на тема „Ботев и българската литература“ (Велико Търново, 12 октомври 2018 г.), посветена на 170-годишнината от рождението на забележителния български поет и революционер, бе организирана от катедра „Българска литература“ и библиотеката на Филологическия факултет при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. С доклади и изказвания в нея участваха литературоведи от ВТУ, Нов български университет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, от Българската академия на науките и преподаватели от гимназии в страната. Дискусиите се концентрираха върху проблемите на историческото и културното наследство на българите, визията на Ботев за Европа и неговите естетически възгледи, а с особено внимание бе обсъждана историческата рецепция на Ботев като национален поет и като политическа фигура.

Ключови думи: *културно наследство, Ботев, 170-годишнина, кръгла маса, Великотърновски университет.*

Кръглата маса „Ботев и българската литература“, организирана от катедра „Българска литература“ и библиотеката на Филологическия факултет при ВТУ, се проведе на 12.10.2018 г. Посветено на 170 години от рождението на Христо Ботев, събитието събра литературоведи от различни български университети и БАН, учители.

Слово на **акад. Иван Радев** за личната ангажираност с проблемите на историческата и културната памет откри работата на кръглата маса. „Бих искал, каза акад. Радев, да говоря за Левски в личната и поетическата памет на Ботев, но ще отложам изясняването на този проблем. Интересува ме как мислим за своето минало. Струва ми се, че Ботев не е атакуван като културна фигура, но това прави още по-важен въпроса за началото на историографията. Проверявал съм, че след Освобождението у нас има 34 професионални историци, които обаче не се ангажират с изграждането на паметта. Правят го писателите – Захари Стоянов, Стоян Заимов. Дискредитиране чрез съвременниците не може да бъде отношение към миналото. Отношението към Ботев, в което няма колебание, може да бъде изградено чрез публикуване на поезията и публицистиката му. Което поставя втория проблем – от края на 70-те години на XX век насам няма издание на Събрани съчинения на Ботев. Едно такова издание предполага решаване на различни въпроси, изисква екип от много подготвени хора и може би в момента не може да бъде осъществено, но интерес например би предизвикало ново издание на цикъла от

фейлетони на Ботев „Послание от небето“, публикувани в редактирания от Каравелов във в. „Независимост“.

Акад. Радев представи последната публикация на публицистиката на Ботев под своя редакция. В списваните от Ботев вестници са впрегнати „колосална интелектуална енергия и чисто практически усилия. Резултатът – със своята актуалност и задълбоченост, с коментирания и споделени идеи от философско, социално, политическо и държавно-управленско естество – е смайващ и уникален“. Тези думи на Ив. Радев от предговора обясняват защо статията „Народът вчера, днес и утре“ от в. „Дума“ и уводните статии от в. „Знаме“ да бъдат събрани в едно издание. Заглавието „Да драснем кибрита на въстанието...“ е израз на Ботев, а подзаглавието – „политическият роман на поета“ – изяснява редакторската позиция на Ив. Радев. Публикацията от юбилейната за Ботев 2018 година е направена със съдействието на Национален музей на българската книга.

Докладът на **Михаил Неделчев** (НБУ) на тема „Образи, визии, идеи на/за Европа у Ботев“ предизвиква предварителен интерес с очакване да проблематизира темата. Изведената в началото и ударно дефинирана теза не остави възможности за различни тълкувания: „Големите български националреволюционери – Раковски, Левски, Ботев, Каравелов (до Гоце Делчев) – са облъчени от „пролетта на народите“, събитията от 1848, разтърсили Франция и променили света“. Българските историци, настоя М. Неделчев, знаят това и даде пример с мацинизма на Левски, изяснен от Хр. Гандев.

С увереността на наблюдения, които са част от по-обширно изследване по темата, М. Неделчев вихрено очерта Европа на нациите и Европа на империите – две Европи на XIX век и техния сблъсък. Въпросът, който беше поставен, е кога и как нашите възрожденци говорят за Европа. В поезията на Ботев има следи от обществения контекст, а прозата му отправя към актуални имена, към фигури на властта на т.нар. „велики сили“. „Европейският концерт“ не звучи единно в очертаната геополитическа действителност на Османската империя, Цариградската екзархия, Влашко, посочи М. Неделчев, но Ботев е озарен от европейската прогресистка мисъл. Бруталното сливане на епохи в неговите фейлетони и публицистика е в абсурдното успоредяване между османски и европейски личности, между политическото подчинение и реалиите и персонажите на Нова Европа, към които Ботев е нашата гледна точка.

Николай Аретов (Институт за литература, БАН) се съсредоточи върху образи на чуждото и конкретизира темата „Христо Ботев и „чуждите“ жени: казусът Жаба Крекетуша/Екатерина Ценович“. Личните отношения може да бъдат показателни за конфликти и промяна в обществените нагласи. Предмодерното патриархално общество е подозрително към „образите на чуждото“, интересното обаче, според Аретов, е, че т.нар. „модернизатори“, сред които е Каравелов (автор на фейлетон за Д. Ценович), са близо до същото разбиране. Докладът изследва инструменталното използване на установени представи за семейството, отношението към личността, отношението към чужденката. Христо Ботев, към когото българската наука се отнася с пиетет, отбеляза проф. Аретов, е критикуван единствено за конфликта с Ценович. Но също така отношението на Ботев към любовта и жената изисква разглеждане в писмото до Венета и поезията му, обобща докладчикът.

В последвалата дискусия Антония Велкова-Гайдаржиева попита акад. Радев за теоретичната обосновка за определянето на изданието на Ботевите статии като „политически роман“. В случая жанровото назоваване не е в канонична употреба, обясни акад. Ив. Радев и припомни синкретичния характер на възрожденската словесност, който е най-видим в педагогическата книжнина. С това издание Ив. Радев всъщност реконструира един политически сюжет при Ботев, обобща М. Неделчев и припомни, че българската литература познава жанра „политически роман“, а политически писатели в този смисъл са Захари Стоянов, Христо Силянов, Димитър Кьорчев.

При подготовката на кръглата маса като проблемни ядра за дебата бяха предвидени: културно-историческата личност Ботев в контекста на българската литература, издания на Ботевите творби, създаване на авторския му образ, разгръщане на интерпретации в исторически план, поетически рефлексии на Ботевото слово в българската лирика и пр.

Докладът на **Иван Русков** (ПУ) „Ботев – проблемът за смъртта“ обяви едно друго, негласно, но споделимо измерение – на моралната оценка, подновяващо се в историческите дебати. Докладчикът

постави смъртта в аксиологична перспектива: тръгването към смъртта през философското питане за истината задава мирогледен хоризонт, който включва или изключва субекта от дадена ценностна парадигма. В този смисъл, въпросът кой и как говори може да изглежда частен, но е ценностно полагащ. Кой има право да говори за смъртта, попита Иван Русков, поставяйки въпроса в историческа перспектива. Кой от съвременниците на Ботев е авторитетът, около когото тепърва ще се организира културното пространство, а по-късно ще се появят контрагласовете. Отговорите според Русков следва да се търсят в това как З. Стоянов променя писаното за смъртта на Ботев, как Ботев чете поетически смъртта на Ботев. Търсенето на истината е в съмнението – „съществува ли Глас „така беше“? – и кой е контрапунктът, зад който са манипулациите относно фактите“. В този концерт на гласове, бихме добавили, моралната перспектива стига своя предел в допускането, проблематизирано от Ив. Русков, „коя смърт за Ботев бихме приели?“.

С „Природа на жертвоприношението в поезията на Христо Ботев“ **Сирма Данова**¹ (СУ) върна разговора към поетическото в „Хаджи Димитър“ и „Обесването на Васил Левски“. Наблюденията ѝ са прецизирани въз основа на поетическата конструкция на текста, но и в ракурса на възрожденската поетичност. След Раковски, който е задал модел на героическо поведение, Ботевата лирика има вече друг хоризонт – срещата между минало и апокалипсис е създала контекст на жертвоприношението. Ботев привнася памет в сакрализиращи фигури и извежда историческия ракурс на мотива до Пенчо Славейков и Теодор Траянов.

Изследователският подход на Данова почива на увереността, че може да се споразумее с текста по отношение на истинността. Същевременно тя притежава цялата задълбоченост и културно натрупване, необходими за приложения анализа. В „Хаджи Димитър“ с прецизност са отграничени природно време, трудово време, онирическо време в архаичната форма на епифанията и вокално – времето на песента в поетическата структура. Този архаизиращ жест на анализа отвежда в ритуално-поетически пластове, което кара образа на родното да изтънее и води до извода, че у Ботев няма „лиро-епически модел на родното“. Пълното съзнание за невинност, подражание на Христа и смърт, която вече не е природа, поставят Ботев между архаичната идея за жертвоприношението и модерната идея за саможертвата – това е акцентът в изведения ракурс. По наблюдението на С. Данова, д-р Кръстев пръв разглежда „модерното жертвоприношение“ при Ботев.

В „Неизречимостта Ботев“ **Виолета Русева** (ВТУ) предложи спрямо книгите на З. Стоянов за Левски и Ботев прочит, който ги актуализира в по-късната работа на историци и литературоведи. Захарий Стоянов, който разказва през културни филтри, през естетически норми и през наративни модели, създава ярки психосоциални профили и предполага последващите интерпретативни редове – от „Васил Левски (Дяконът). Черти из живота му“ до книгите за Левски на съвременни изследователи като Николай Генчев и Пламен Павлов. От „Христо Ботйов. Опит за биография“ на Захари Стоянов започва предстоящ ред от въпроси и многоаспектни полета на изясняване, проучване на историческата личност, установяване на авторството и издаване на Ботевите творби. От друга страна, разгръща се подвижен хоризонт на интерпретиране, представен в доклада чрез културноисторическите концепции на д-р Кръстев, Боян Пенев и Иван Мешеков, които създават авторската личност Ботев като историческа и поетическа свръхличност, като предстоящ културен ред. Това е неизречимостта Ботев.

Ботевото „На прощаване“ в тефтерчето на Левски и вариант на „Обесването на Васил Левски“ в авторския бележник на Ботев пазят, изписани от ръката на всеки от тях, следите на другия. На въпроса на историка Иван Стоянов, срещнали ли са се Ботев и Левски, отговорът е: винаги – в своето време и във всички времена на националното историческо битие, обобщава В. Русева.

В дискусиата Николай Аретов постави акцент върху интерпретациите на смъртта на Ботев. Тодор Моллов, изяснявайки сложното отношение между фолклор и литература и хетерогенните пластове на митопоетичното, отбеляза доклада на Данова, който поставя Ботев между архаичната автентичност и модерния поет. Връзката между фолклора и литературата във възрожденската словесност създава устойчиви поетически мотиви – по посока на това наблюдение се изказа Сава Василев, който представи поема на Стамболов по мотива „баща и син“.

Николай Димитров проследи „Ботев – митологизации, съпротиви, присвоявания (краят на XIX в. и началото на XX в.)“. Върху теоретичната основа на разделение на мита у Ролан Барт той

¹ Срв. публикацията в настоящия брой на сп. „Проглас“ (2/2018, 131–145). – Бел. ред.

приложи към българската възрожденска емиграция разделителен подход, като изведе невъзможността в нейните среди да бъде формиран мит. Отбелязвайки способността на мита да функционира и да се променя във времето, Димитров посочи Вазов като създател на мита Ботев и същевременно анализира критическата му студия „Христо Ботев“ като проява на десакрализация. Демитологизиращото отношение към Ботев, според Н. Димитров, Вазов най-вече проявява в съпоставката на поета с Раковски и Каравелов.

В подетата дискусия Виолета Русева настоя, че трябва да бъде диференцирани митът в социокултурната му употреба, в поетическата му функция и авторската личност Ботев, която се създава в историко-културен ред. Михаил Неделчев отбеляза процесуалността на персоналните митове до превръщането им в исторически образ. Той припомни своята концепция за „националния митопоетически текст“ и за „Хаджи Димитър“ на Ботев като пораждащ текст, за да обобщи, че митът е най-важният разказ за една нация, който има способност да се генерира и разрушава, да произвежда процес на митологизации и демитологизации.

В своето изказване **Мая Ангелова** (ВТУ) коментира текста на Цветан Стоянов „Втората част на разговора“ като хибридна жанрова форма, задаваща проблематични въпроси за националното историческо битие, за националния характер и за нашето разбиране относно тях, установено или готово винаги да следва дадена промяна. „Втората част на разговора“ е от 1964 г., подчерта Ангелова.

Следващите два доклада, изцяло в жанра на вдъхновената и артистична интерпретация, показаха възможностите на критическото слово да се превъплъщава в друго слово, да създава културни образи на основата на автентични словесни полета. **Димитър Михайлов** (ВТУ) представи под наслов „Ботйов и Ботев: подмяната“ три критически фрагмента, които силно проблематизираха установеното мислене за Ботев. Активирайки забравени вече, културно необработени полета на смисъла, акцентирайки исторически проблематизирани зони на възприемане, в привидна артистична неангажираност на изказа беше направен обзор на цялата работа на културата във връзка с личността Ботев. Историческите колебания, свързани с делото и идеите на Ботев, пределно остро поставиха проблема как се отнасяме с големите личности в нашата история. Още повече, че Ботев ни е оставил неизтърваемото завещание на собственото си слово.

Докладът на **Антония Велкова-Гайдаржиева** (ВТУ) – „Ботев: гласът *passionato ardente*. Христо Ботев в критическата интерпретация на Иван Мешеков“ – е изключително попадение като интерпретативна теза, която тълкува критическо тълкуване. Осмисляне, което израства от друго критическо осмисляне, изисква, първо – точност спрямо предшестващата интерпретация, без да я повтаря (опасност, която би върнала прочита към интерпретативния критик), след това – много свобода на мисълта, която едновременно да рационализира дадената трактовка, да я постави в оценъчна перспектива, и най-важното – да изведе оригинален херменевтичен ключ. Велкова-Гайдаржиева е успяла в тази сложна процедура на четене на интерпретацията на Ив. Мешеков за Ботев „като мащаб“, като „поет и гений“. Докладът огласи вдъхновената позиция на критика Мешеков. И това съпреживяващо, но и себеосъществяващо се слово на „критика като артист“, страстта, с която се впуска в аргументацията сякаш тя е последен дебат, неустрашимостта, с която защитава позициите си като предел, от който не иска да отстъпи – всички тези особености на критическата позиция на Ив. Мешеков зазвучаха във върховно единение с воля, мисъл, чувство, идеи на Ботевата личност. Антитезите на мисълта, модулациите на крайни чувства, резките дисонанси на социален критицизъм, възпламеняването на поетически видения, съпреживяването на световните идеи на Ботев, което Мешеков прави, следвайки крайностите на една огнена поезия и мисъл, получиха музикален превод в проникновената интерпретация на проф. Ант. Велкова-Гайдаржиева.

Установяването на автентичния текст на Ботевите творби, на автентичното издание на Ботевите вестници, поставяне въпроса за авторството на текстологично, езиково-стилово и съдържателно ниво – продължителната работа по литературното му наследство, подета след Освобождението, изисква и е осъществена със „съзнанието за обществен и научен дълг“, подчерта Стефана Таринска, една от редакторите на последното издание на „Събрани съчинения“ на Ботев. Тази насока на ботевознанието беше тема на следващия доклад. **Александър Христов** (ВТУ) показва в „Отношението текст – смисъл в „Над Ботевия стих“ на Илия Тодоров”² много повече от заслуженото уважение към прецизността на Тодоров. Също така прецизно Христов анализира процедурите за нормализиране на текста,

² Сrv. публикацията в настоящия брой на сп. „Проглас“ (2/2018, 215–222) – Бел. ред.

проследява генеалогическата обвързаност на промените, тяхната връзка с промени в рецепцията, процеса на отчуждаването на автора от текста и на текста от автора, проявяването на цялостния образ на автора в пътя на стиховете до нас. Етапите в редактирането на текста, изясняването на въпросите, как пише и как работи Ботев според Христов са изведени в „Над Ботевия стих“ до археология на критическите смисли. Именно навлизането в дълбочината на творческия процес позволява да бъдат разграничени авторските послания от интерпретациите, което придава на текстологичното изследване литературноисторически и литературнокритически функции.

Докладът на **Йордан Ефтимов** (НБУ) „Хаджи Димитър“, митопоетическият текст и вече задължителната критика на интертекстуализма“, замислен като словесна акция на няколко нива, започна с лаконичен разказ: Ботевите думи „Тоз, който падне...“ в предсмъртната песен на Вапцаров и другарите му. Не би могло да има по-добър пример за това как извънтекстовото битие на определени смисли рязко навлиза в екзистенциалната оголеност. Преддефинираният проблем, който зададе насока на изложението, беше: при движението на значения и образи става дума за „интертекстуалност“ (Ю. Кръстева) или за „интерсубективност“. Бяха предпоставени две насоки на аргументация. Първата – опита на Ефтимов за критика на митопоетическата концепция на Михаил Неделчев, което всъщност потвърди поезията на Ботев като генеративно ядро. Отнесен към Ботев, според Ефтимов въпросът е не, как да се впише творчеството му в система, наследена от фолклора или от другаде, а дали и как се отнася даден текст към група образи, наследени от Ботев. Другата възможност – Ефтимов посочи в теоретизиращите систематизации на Никола Георгиев.

Теоретичното обезпечаване на понятия като „диалог“, „интертекст“, „цитиране“, „концепт“, „имагология“ беше обсъдено в доклада през различния тип междуположеност на автори, текстове, части от текстове, образи, субективности, колективни преживявания, което, ако не бъде изяснено, би проблематизирало инструменталността им.

Под наслова „Ботев: пренаписвания в поезията от края на ХХ век“ изявата на **Пламен Дойнов** (НБУ) също беше осъществена като поетическа акция, в която яростни смисли от Ботевата поезия прозвучаха в гласовете на други поети. Според Дойнов поезията на Ботев е в ядрото от знаци на българската поезия въобще. Да се каже, че Ботев е изрекъл лирически „българския съблим“, „българския срам“, е началото на изложение, до края на което трябва да се стигне в следването на тези модалности, определени от свободата. Не само постмодерната поезия цитира, като забравя за цитата, уточни Дойнов, преди стиховете на Иван Динков да прозвучат като пример за класическо пренаписване на Ботев. В вдвояването на лирически гласове, в ботевски подчертаните поетически жестове в края на ХХ век „Хаджи Димитър“ е отвъд индивидуалния подвиг.

Дойнов сподели увереността си, че националната словесна традиция никога не е била в толкова висока степен поле на пренаписване, отколкото в поезията от 90-те години на ХХ век. Възниква и въпросът за символното нарастване (или отсъствието му) в този езиков ретроутопичен ефект на поезията от това бурно време. Стиховете на Ани Илков бяха натоварени със силата на аргумент, разчетен в отношение към Ботев като съкратени откъси от предходен текст и маскировка на почерка. Изследовател на постмодерната поетичност, Дойнов валидизира следните тезиси: лириката на 90-те години е текстуална в отношението си към възрожденската словесност като „лингвистичен материал“, като набавени „поетически конструи“; поетите на 90-те години осъзнават, че традицията ги говори в пародийното намиране на съответствия, в авторските маски, в поетическите отломки, които се свързват в собствените им стихове. За да се стигне до финалната обобщеност, в която вдвоеността на погледа в поезията на 90-те години, според Пл. Дойнов, е вече: лирическият поглед на Ботев, даден завинаги на всеки поет – стига да може да понесе свободата.

В дискусиата, която последва, акад. Ив. Радев отбеляза, че повторимостта на образи, мотиви, записи и авторството във възрожденските песнопойки е проблем, който изисква текстологично изследване. Михаил Неделчев обърна внимание на хетерогенните съставни в понятията, с които се оперира при текстовата повторимост. Пламен Дойнов уточни, че в поезията от 90-те години на ХХ век става дума за пренаписване на традицията.

Серията от участия, чието въздействие беше извън обичайните доклади на научна конференция, завърши с визуалното представяне на проект за паметник на Васил Левски в Парка на възрожденците

в гр. Русе. Авторите на концепцията, скулпторът **Нина Лешовска** и **арх. Лъчезар Дочев**, демонстрираха изображения на проекта си и споделиха, че са търсили не историко-имитативен, а лаконичен, съвременен подход в стилистиката на нашето време. Идеятният им проект е бил насочен към синтетичен пластически образ на идеята за Свободата. Решението им е да символизира делото на Апостола в междупространствен преход – като разтворена врата, през която преминава светлина. Образът на Левски релефно се откроява върху плоскост от бронз, прорязана от лъчове светлина от лято стъкло. От другата страна на тази символична врата са изписани думите на Левски: „Какво да искам повече, като гледам Отечеството си, че е свободно? Нали това ми е предназначението днес за него. Не да видя себе си на голям чин, но да умра, братко!... И тогава работата ни ще свети и Българско ще гърми най-бляскаво като едничка държава в цяла Европа...“. Цялата скулптурна конструкция като изглед се проектира в контурите на квадрат – статична композиция, която се вмести хармонично под ограждащите я дървесни корони, и, от друга страна, междупространствен преход като посока, движение, цел...

Все повече в конференцията се открояваха различните социокултурни полета на явлението Ботев: езикът на пластическите изкуства, библиотеки и библиотечни фондове, книгоиздаване, училище. Библиотеката на Филологическия факултет на ВТУ като съорганизатор на събитието се включи с изложба на издания от фонда на Университетска библиотека. В подбор на **Мария Димитрова** бяха представени издания на безспорни авторитети в ботевознанието, като Иван Клинчаров, Михаил Димитров, Александър Бурмов, Николай Жечев, Цвета Унджиева до актуални публикации на Николай Аретов и Валери Стефанов. Програмните статии на Ботев от в. „Знаме“, в последната редакция на акад. Иван Радев, стояха до фототипните издания на тефтерчето на Левски и личния бележник на Ботев.

Докладът на **Анна Алексиева** (Институт за литература, БАН) „Христо Ботев – туристически употреби“ имаше за задача да проследи динамиката на социалните практики, свързани с дадено културно явление. Разнородните сфери на функциониране на образа на Ботев предполагат анализ на социални феномени в културна употреба, като т.нар. патриотични екскурзии. Алексиева се интересува от това как в културния туризъм се срещат и съотнасят развлекателното, комерсиалното и високият смисъл, как се осъществява пътят от високите представи до идентичностното потребление. Акцент в доклада беше поставен на институционалното присвояване на културните практики в определени властови режими. В очертаната география на Ботеви места на паметта, чрез списъка на националните туристически обекти и маршрутите на поклонение, чрез паметниците на Ботев и отбелязване на годините, когато те са поставяни, чрез проследяване на колективните възприятия в книгите за впечатления, Алексиева изследва ирелевантността, идеологизирането и институционализирането на представите.

Докладът на Анна Алексиева предяви обективистки поглед към понякога невидимите употреби на личните съдържания в колективната памет и бе посрещнат с интерес. Основателно в последвалата дискусия акад. Радев настоя да бъдат диференцирани понятията „национален“, което няма синоним в епохата на Възраждането, и по-късните, исторически произведени или актуални значения на „национализъм“.

Последните два доклада на конференцията върнаха дебата Ботев в сферата на училищното образование.

Марияна Георгиева (СУПНЕ „Фридрих Шилер“, Русе) очерта „Програмния“ Ботев“, като сравни две програми за гимназиалната степен (едната вече неактуална), за да попита „къде е мястото на Ботев?“. Всъщност въпросът за мястото на изучаването на неговите стихове – в контекста на съвременниците му или до лириката на модерните – беше с предпоставен отговор за неотменимото присъствие на Ботевото лирическо слово в националната словесна традиция. Основната теза в доклада на Георгиева бяха принципите за изграждането на учебните програми по литература, тя определи и перспективата към Ботев. Бяха приведени примери за литературноисторическия принцип на програмата в 8. клас, където Ботев се изучава в исторически ракурс. И съответно – тематичния принцип на програмата в 11. клас, където „Борба“ на Ботев е в тематичната рамка „общество и власт“, а се въвеждат и понятия като „критическо четене“ и „диалогичен прочит“.

Пролет Петрова (ОУ „Петко Р. Славейков, Варна) докладва за „Ботев в пети клас на българското училище“ и предложи да бъде обсъдена връзката между училището като институция и колективния субект родители и деца. Въпросът дали децата в V клас имат зрелостта да разберат дадена творба се оглежда в противоположното питане – може ли родителите да формират учебната програма?

Работата на кръглата маса завърши с четенето на Ботеви страници от **Горица Радева**, с по ботевски патосните стихове на **Пламен Дойнов** и лирическия контрапункт на стиховете от **Мая Ангелова**, с поетическата творба от един ред на **Йордан Ефтимов**.

Въпреки академичната подготовка и нагласи на участниците кръглата маса „Ботев и българската литература“ беше по-различна от обичайните научни конференции с доклади, изследващи авторската, историческа и биографична личност Ботев. В актуализираните факти за издаването, проучването и интерпретирането на Ботевото творчество, в посоките на различните доклади, в осъществените дискусии се откри исторически подновяващото се битие на културното явление Ботев. В онагледеното действие на комуникативните културни канали, институционалните практики и символните мрежи явлението Ботев очерта своята знаковост. В стиховете на Ботев, звученето на които задвижваше и утвърждаваше идеята за генеративно ядро в българската лирика, в лирическите проекции към други поети, в гласовете им, отзвучаващи неговия, се прояви подновяващото се битие на Ботевото слово в българската лирическата памет.

Ботев: дадено завинаги слово за свободата.

Виолета Русева¹

---

¹ **Виолета Русева** (Violeta Ruseva) – д-р, професор в катедра „Българска литература“ на Филологическия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, v.ivanova@ts.uni-vt.bg